

Спогад про перший приїзд Олени Отт-Скоропадської та її чоловіка Людвіга Отта в Україну

Усі, хто був близько знайомий із *Оленою Отт-Скоропадською*, очевидно, potwierdять моє враження, що склалося вже від першої зустрічі з нею,— зовсім проста й демократична в спілкуванні. Дякую долі, що подарувала мені можливість протягом більше ніж 10-ти років спілкуватися з пані Оленою й її чоловіком і, як писала пані Олена в дарчому написі для мене на своїй книзі "*Остання з роду Скоропадських*", бути "*їхньою нянькою*" в Україні. Так склалося, що всі рази, коли пані Олена з паном Людвігом приїздили в Україну, я зустрічав їх у Борисполі. Це вже стало своєрідною традицією. А одного разу, коли вони планували чергову поїздку й, передзвонивши до Києва, довідалися, що в цей час я не зможу їх зустріти, то перенесли день прильоту. Згадую про це не для того, щоб виділитися з доброї сотні друзів Олени й Людвіга, яких вони мали в Україні, з якими потоваришували відтоді, коли в тихе, розмірене життя забезпечених швейцарських пенсіонерів далекого вже 1991 року "увірвалася" Україна, а щоб ще раз наголосити на неформальності спілкування, взаємин, що мала пані Олена з багатьма в Україні.

Добре пам'ятаю першу зустріч у Борисполі, коли я, тоді науковий секретар Комітету науки і культури для зв'язків з українцями за кордоном при АН України (КНК), за дорученням голови Комітету, академіка *Ярослава Яцківа*, виїхав на його директорській "Волзі" (водій — *Микола Бульба*) зустрічати Гетьманівну. В той час ми ще мало знали не лише про пані Олену, а й про самого Гетьмана *Павла Скоропадського* та часи його правління в Україні в 1918—1919 роках.

Академія (та й то, можливо, не всі її співробітники) нарешті тільки-но визнала справжню дату свого заснування, а отже, й свого засновника — Гетьмана України *Павла Скоропадського*.

Ідея запросити Гетьманівну належала академіку *Миколі Жулинському*. В протоколі № 9 від 24 червня 1991 року засідання Президії Комітету науки й культури для зв'язків з українцями за кордоном при АН УРСР читаємо:

"*М.Г. Жулинський:*

Комітет має прилучитися до видання спадщини Скоропадського. Було б доцільно запросити до Києва як гостю Комітету й Археографічної комісії доньку гетьмана П. Скоропадського — Гелену Отт-Скоропадську, яка живе в Швейцарії, займається питаннями культури і, очевидно, радо б сприяла справі видання спадщини свого батька. Її чоловік — швейцарець Людвіг Отт."

На цьому засіданні Президії КНК запрошеними гостями були *Ярослав і Христина Пеленські*, які запропонували КНК співпрацю з Інститутом досліджень Східної Європи ім. Липинського в Філадельфії. Директором Інституту був *Ярослав Пеленський*, і він уже мав попередні домовленості з Археографічною комісією АН УРСР про видання щоденників та листів *П. Скоропадського*. Тоді ж і було ухвалено запросити від імені Археографічної комісії та КНК *Олену Отт-Скоропадську* до Києва на 10 днів для узгодження питань, пов'язаних із виданням спадщини Гетьмана П. Скоропадського.

Усередині жовтня 1991 року я зустрічав подружжя Олену й Людвіга Оттів у Борисполі, а 21 жовтня вони були гостями КНК. На засіданні Президії КНК, окрім його членів академіків *Ярослава Яцківа, Миколи Жулинського, Анатолія Шидловського*, були президент АН УРСР *Борис Патон*, віце-президент *Іван Лукінов*, академік *Юрій Митропольський* та начальник Науково-організаційного відділу Президії АН УРСР *Анатолій Шпак*. Ярослав Степанович представив Олену Скоропадську та її чоловіка й розповів про мету їхнього візиту до України. Пані Олена поділилася своїми враженнями від перших днів перебування в Україні — Києві та Тростянці, де вона з чоловіком уже встигли побувати. Скоропадська відзначила добрий стан Тростянецького парку, закладеного її прадідом, *Іваном Скоропадським*, вона наголосила, що це заслуга Академії наук України. Борису Євгеновичу це сподобалося, і він просив зафіксувати в протоколі оцінку стану парку, яку дала Скоропадська. Треба сказати, що в той час ширилася думка про те, щоб

відібрати в Академії наук Тростянецький парк. Найнеприємніше, що вразило панство Оттів, — це стан доріг і відсутність будь-якого сервісу для туристів. Дорогам в Україні вони ще довго дивуватимуться: пригадую нашу спільну поїздку автомобілем *Віталія Кислюка* до інших колишніх маєтностей Скоропадських — Глухова, Волокитіного та Полошок. Людвіг зробив не один десяток фотокарток тих неймовірних калабань, які доводилося долати старенькому москвичеві Віталію Степановичу. Розмова на засіданні була цікава, пані Олена зачарувала всіх.

Помічено, що саме та людина може зробити багато корисного у тій чи тій справі, яка не планує, особливо не прагне цього. Очевидно, вона внутрішньо готова до певної дії, і потрібні лише відповідні обставини, аби те сталося. Подібне було з пані Оленою Скоропадською: далека від політики, від гетьманського руху, вона зробила для його розуміння, для пам'яті про свого батька та всього роду Скоропадських значно більше, аніж її сестри, заангажовані в цей рух. Більше того, пані Олена "відкрила" для багатьох швейцарців Україну, а для українців — Швейцарію.

Пані Скоропадська часто повторювала, особливо в перші роки нашого знайомства, що вона не хотіла перейматися проблемами гетьманського руху. Тому після смерті її сестри Єлизавети, коли до неї, як єдиної з живих із роду Скоропадських, перейшло гетьманство, вона заявила проводу гетьманського руху,

що є громадянкою Швейцарії та зовсім не цікавиться політикою, а тим паче утопічними ідеями відродження гетьманства, заборонила звертатися до неї "Ясновельможна" й жила, як я вже писав, життям характерним для більшості швейцарців. Звичайно, вона свято берегла сімейні реліквії й, очевидно, мріяла про видання спогадів свого батька, що, власне, й вдалося зробити спільними зусиллями пані Олени, науковців АН України та діаспори.

Дорогою від Борисполя до Києва пані Скоропадська багато запитувала, наскільки я міг розуміти німецьку мову, для подружжя було чимало дивного й нового в Україні, точніше — незвичного. Прокинувшись у готелі "Русь" наступного дня, згадувала Олена *"ми запитували один одного: "Ми в Україні? Ми в Києві?"*. Пані Олена гарно говорила російською мовою, а пан Людвіг після кількох поїздок почав її вивчати, згодом вона добре оволоділа й українською, подолавши основну проблему — узгодження відмінкових закінчень. Олена Отт-Скоропадська добре розумілася на людях, саме це дозволило їй досить швидко розібратися з "ною" ріднею, що почала з'являтися, коли в ЗМІ пройшла інформація про приїзд Гетьманівни в Україну. Вона добре знала генеалогічне дерево свого роду, яке склала її мати.

В Києві пані Олена підтримувала контакти з цікавою жінкою складної долі *Тетяною Ільїною*, яка була досить близькою її родичкою. Тетяна Іполитівна

Людвіг Отт та Олена Отт-Скоропадська у маєтностях родини Скоропадських у с. Тростянець, Чернігівська обл., 1996 р.

У Тростянці зберігся парк, закладений прадідом пані Олени, Іваном Михайловичем Скоропадським

Перша зустріч у ГАО НАН України.
Люба Кислюк, Олена Отт-Скоропадська, Ярослав Яцків,
Галина та Ростислав Кондратиюки. 1992 р.

Слово тримає Олена Отт-Скоропадська
під час зустрічі з громадськістю
у Київському будинку вчителя

Пані Олена: "Треба зафільмувати цей райський куточок України, щоб показати Фальц-Фейну".
Асканія-Нова. 1993 р.

**Ростислав Кондратюк, Олена Отт-Скоропадська,
Людвіг Отт біля підніжжя Тарасової гори.
Канєв, 1996 р.**

**Біля садиби Івана Котляревського в Полтаві:
Володимир Тельнюк-Адамчук, Микола Железняк,
Людвіг Отт, Олена Отт-Скоропадська, Василь Верига,
колежанка Вериги, Ярослав Яцків. 1996 р.**

**Яросла Яцків, Людвіг Отт, Олена Отт-Скоропадська
і Микола Жулинський під час презентації
книги "Остання з роду Скоропадських".
Київ, 2004 р.**

самотньо мешкала в двокімнатній квартирі на Чоколівці й, на час приїзду Скоропадської в Україну, фактично втратила зір. Далося в знаки перебування в німецькому концтаборі. До кінця життя Т. Ільїної пані Олена допомагала їй матеріально.

Якось, жартуючи, Ярослав Степанович українізував прізвище Людвіга — Оттчук, але після кількох їхніх приїздів в Україні всі вже чекали Скоропадських, поширюючи й на Людвіга дівоче прізвище дружини. З часом Скоропадські не лише самі закохалися в Україну, де, треба сказати, їх завжди радо, гостинно приймали, а й пропагували Україну серед своїх знайомих. Так, за рекомендацією пані Олени Україну відвідала її шкільна подруга — *Габрієла Ліч-Анспах*. Учениця *Макса Фасмера*, вона чудово говорила російською мовою, опублікувала низку досліджень з історії російської літератури, зокрема присвячені творчості російського письменника *Юрія Трифонова*. Та найбільше вражають її спогади "*Мои встречи с русскими*", в яких кілька абзаців відведено й українцям — оstarбайтерам, з якими звела її доля в часи Другої світової війни, один з яких фактично врятував її від наруги п'яних радянських солдатів.

За допомогою друзів Ярослава Степановича, а часто в компанії з ним, Скоропадські багато подорожували Україною. Вони об'їхали майже весь Крим, побували в Полтаві, Харкові, в Асканії-Новій, Чернігові, Ніжині, Луцьку, Львові, багато разів у Тростянці, звичайно, не оминули Качанівку, їздили до Гамаліївського монастиря — усипальниці Скоропадських, який на той час належав до закладів пенітенціарної служби України. Довелося Ярославу Степановичу підключити своїх знайомих, щоб не лише потрапити на територію монастиря, а й зможти відправити Службу Божу, на якій були присутні й в'язні цієї колонії.

Аби порадувати пані Олену в день її 95-річчя, Ярослав Степанович задумав скомпонувати й видрукувати фотоальбом. Скористалися моїми фотоархівами, Ярослава Степановича (нам пан Людвіг дарував багато світлин), а також *Ростислава Кондратюка*, який і сам багато фотографував *Скоропадських*.

Цей невеличкий альбом, кілька світлин із якого ми пропонуємо читачам "Світогляду", Ярославу Степановичу вдалося показати пані Олені й пану Людвігу, коли він відвідав їх у будинку для старших людей у Швейцарії в липні цього року. А через місяць прийшла звістка: померла *Олена Скоропадська*.

Люди не вічні, вічна пам'ять про них. Пам'ять про те, що й як вони робили за життя. Олена Скоропадська заслужила, щоб її довго пам'ятали в Україні, долею якої вона так перейнялася в останні два десятиліття свого життя. ■

Микола Железняк

канд. філ. наук,
в.о. директора Інституту енциклопедичних
досліджень НАН України,
м. Київ